Luister naar

Een moeder in oorlog is kwetsbaar én sterk. Oekraïense kunstenaars zetten gevoel in beelden om

REPORTAGE Foto's van een kapotte kerk, een verwoest hotel en het opgraven lichaam van een vermoorde man. 'Voor de invasie had ik geen enkele ervaring als oorlogscorrespondent', zegt de Oekraïense fotograaf Yana Kononova.

Sophia Geuze • redacteur
woensdag 1 maart 2023 om 13:28

Katja Lesiv met haar dochter Rada. Ze vluchtten samen vanwege de oorlog naar Finland. beeld Katja Lesiv

Nu ziet ze door de lens van haar fototoestel hoe de oorlog haar land en zijn inwoners verwoest en verminkt. 'Mijn werk gaat over de consequenties van trauma voor het menselijk bestaan en de planeet', vertelde ze bij de opening van de tentoonstelling Fluister en Schreeuw in FOTODOK in Utrecht.

Kononova gaat sinds maart vorig jaar naar gebieden die door het Russische leger bezet zijn geweest. Het leverde de zwart-wit fotoserie *Radiations of War* op. Het is maar goed dat de kleur ontbreekt, want de foto's zijn heftig.

tekst loopt door onder de advertentie

Bezoekers worden gewaarschuwd voor de intensiteit van de tentoonstelling. In het werk van de vrouwelijke Oekraïense fotografen en kunstenaars zitten verwijzingen naar oorlogsmisdaden, naar verkrachting, marteling en moord. Niet alleen hun leven, ook hun werk is het afgelopen jaar of al langer geleden veranderd.

Karine Zenja Versluis was bijvoorbeeld al langer van plan op zoek te gaan naar haar Oekraïense wortels. Haar oma Zenja werd geboren in Debaltseve in de buurt van Donetsk en kwam na de Tweede Wereldoorlog uit een werkkamp met een Nederlandse man mee naar Nederland.

gevluchte families

Versluis wilde graag naar de geboortegrond van haar oma, maar de Russen maakten dat sinds 2014 onmogelijk. Debaltseve werd grotendeels verwoest en ingenomen door separatisten. De Oekraïners vluchtten er weg. Versluis plaatste een oproep op sociale media om met gezinnen in contact te komen die er gewoond hadden. Ze maakten foto's van drie gevluchte families. Families die vorig jaar opnieuw moesten vluchten.

Verhuizen en opgroeien tussen twee culturen. Darina Iyudina weet hoe het is. Voor haar afstudeerproject aan de Joost School of Art & Design in Breda - *Sumuyu Soms* (Sumuy betekent 'missen' of 'verdrietig gevoel' - wilde aan de slag met dit thema. Toen ze zeven jaar oud was, kwam ze met haar moeder Lena naar Weert om bij haar stiefvader Peter te wonen. Ze bezocht haar opa en oma in Sumy in het Oosten van Oekraïne vorig jaar februari, net voordat de Russen de stad binnenvielen. Na een week omsingeling door het Russische leger werd Sumy bevrijd.

Het interieur van een Orthodoxe kerk in Peremoga, een dorp in de regio Kyiv. - beeld Yana Kononova

Iydina paste haar afstudeerproject een paar keer aan, maar besloot uiteindelijk het verhaal van haar familie te vertellen in foto's en video's. Je hoort de stem van haar oma. Je ziet haar stiefvader Peter in een slaapkamer een bedankmail naar de buurt sturen. Het gezin kreeg speelgoed en kleding uit de buurt want sinds maart 2021 wonen een Oekraïens tante, nicht en neefje bij hen in.

'Ik herken heel veel in mijn neefje en wil er daarom voor hem zijn. Ontheemding is een universeel gevoel. Je hebt het als je op jezelf gaat wonen of een nieuwe baan krijgt. Meestal gaat het om een keuze, maar bij vluchtelingen is het overmacht. Zij worden gedwongen ergens anders een nieuw leven op te bouwen. Dat overkomt mijn familie nu ook.' In haar werk hoor je haar neefje van tien het Oekraïense volkslied uit volle borst zingen in de kerk van Swartbroek. 'Die andere kindjes staan er allemaal bij zo van, wat zingt hij toch allemaal? Mooi hè?', zegt haar stiefvader.

Haar nicht van 21 vertrok in september weer naar Oekraïne nadat president Zelensky medische studenten en studenten informatica vroeg terug te keren. 'Ik heb haar gevraagd hoe het was om terug te zijn. In Nederland maakte ze zichzelf gek met al het nieuws wat ze hoorde en wat ze er zelf bij verzon. Nu voelt ze zich - ondanks het risico - nuttig en voelt het niet langer alsof het leven aan haar voorbij gaat.'

Om gevoelens als angst, geweld en pijn die al het nieuws oproepen een plek te geven, is Olena Morozova maskers van klei gaan maken. Foto's van de maskers hangen op de tentoonstelling. 'Als overlever van huiselijk geweld zie ik parallellen met gebeurtenissen in mijn vroegere familieleven en de oorlog tegen Oekraïne.'

De tentoonstelling sluit lichtvoetig af met foto's van Katja Lesiv. Een foto van een schaap met een lam, een kind aan de borst, een vrouw liggend in het gras met een kruipend kind even verderop, twee mensen met elkaar verbonden doordat ze hun arm in elkaars mouw gestoken hebben.

'Het moederschap maakte me sterk genoeg om weg en door te gaan.'

Katja Lesiv begon in 2018 met haar fotografische serie *I am. Rada*. Het was het jaar dat ze moeder werd van dochter Rada (4). De naam van haar dochter betekent in het Oekraïens 'gelukkig' of 'tevreden'. De serie gaat over het moederschap.

'Mijn werk is niet direct gerelateerd aan de oorlog, maar toch ook weer wel', vertelt Lesiv nadat ze ervan verzekert is dat iemand anders goed op haar dochter let. Rada is ook bij de opening. Op haar kleine laarsjes en met een grote Nijntje-knuffel - hoe kan het ook anders in de stad van Dick Bruna - stapt ze parmantig tussen de vele aanwezigen bij de opening door.

'Sinds mei wonen we in Finland, Helsinki', vertelt Lesiv. Ze voelt zich als moeder in een oorlog kwetsbaar en sterk tegelijk. 'Het moederschap maakt me sterk om er gewoon te zijn, weg te gaan, door te gaan en het leven aan te kunnen.'

De kracht van een moeder is groot. Dat van een kind op zijn omgeving ook. Terwijl er bij de opening van de tentoonstelling confronterende beelden te zien zijn, klinkt er zacht uit een klein kamertje vrolijke muziek. Rada kijkt er een tekenfilm op een tablet. Er is ernst en vrolijkheid. Ondanks de oorlog, gaat het leven ook door.

- Whispers and shouts (Fluister en schreeuw), Stemmen van Oekraïense fotografes, t/m 14 mei 2023, open: vr t/m zo 12-18 u. FOTODOK, Utrecht, fotodok.org. Vanaf half april is ook werk van de Oekraïense vrouwelijke fotografen te zien in de centrale hal van Bibliotheek Neude

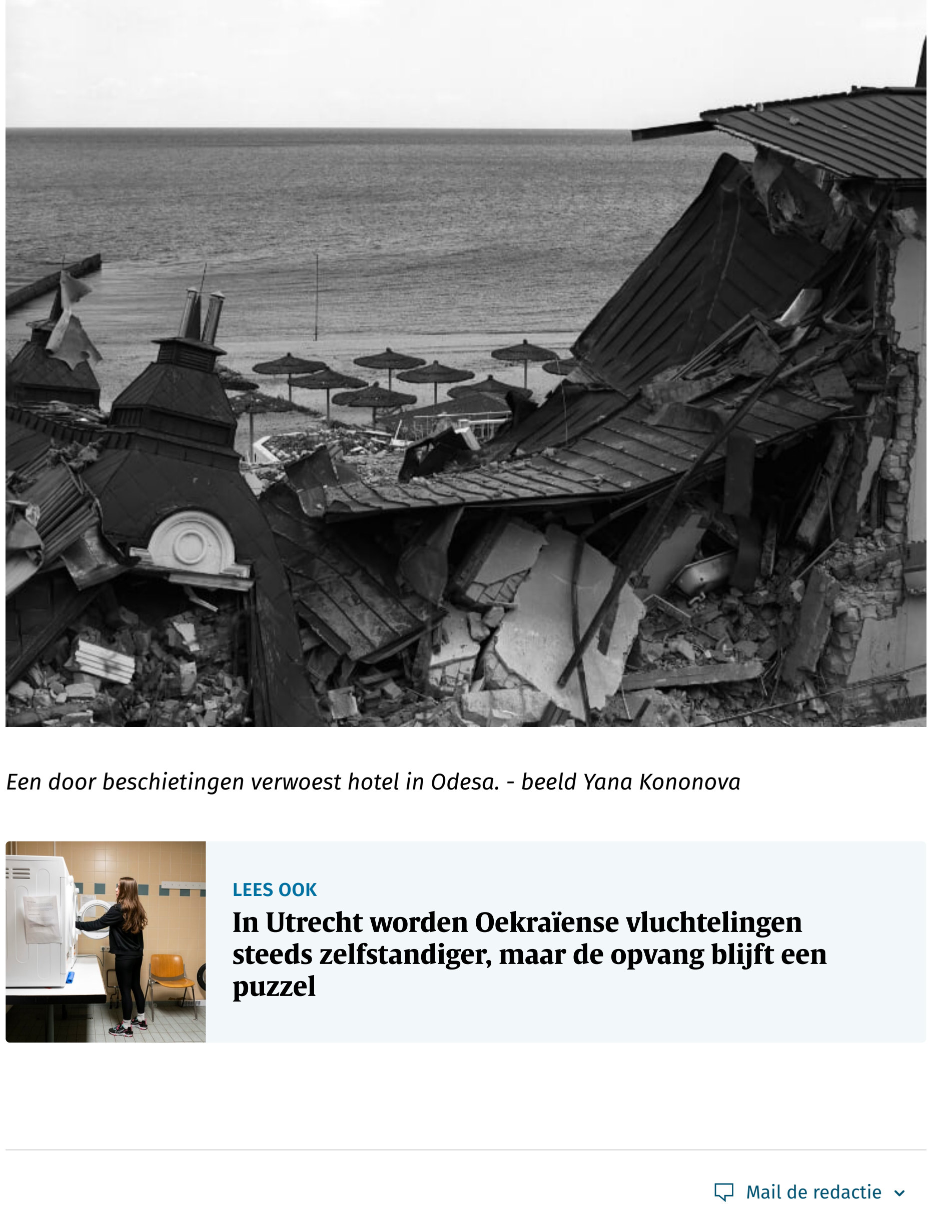

Een door beschietingen verwoest hotel in Odesa. - beeld Yana Kononova

LEES OOK
In Utrecht worden Oekraïense vluchtelingen steeds zelfstandiger, maar de opvang blijft een puzzel

Mail de redactie

LEES OOK

Afbeelding

RECENSIE
In de nieuwe bewerking van Tsjechovs 'De kersentuin' zijn de personages op de vlucht voor het trauma
Hoe laat je het verleden achter je, het paradijselijke deel, maar ook het traumatische? De eigentijdse bewerking van De kersentuin van Anton Tsjechov kiest vooral het trauma uit als hoofdoorzaak van alle problemen.

Afbeelding

ACHTERGROND
Een monument voor oom Sjoerd en duizenden anderen die onderduikers verborgen
In zeven verhalen schenken we aandacht aan monumenten die herinneren aan het lijden en sterven van medemensen in het verleden. Vandaag deel 4: het onderduikersmonument op het terrein van voormalig Kamp Amersfoort.

Afbeelding

ACHTERGROND
Vissermansverdriet in de wind
In de veertigdagentijd staan we stil bij het lijden van Jezus en in en met Hem bij het lijden van medemensen. In zeven verhalen schenken we aandacht aan monumenten die herinneren aan het lijden en sterven van medemensen in het verleden.

Afbeelding

NIEUWS
Sara Sejin Chang

Afbeelding

RECENSIE
Kees van Dongen kon geweldig schilderen, maar het was vooral zijn behendigheid die hem wereldberoemd maakte
Beroemd worden? Kees van Dongen wist hoe dat moest. De tekenaar uit Delfshaven werd in no time de virtuoze societyschilder van Parijs, laat een ijzersterke tentoonstelling in Singer Laren zien.

Afbeelding

RECENSIE
Les Misérables: een indrukwekkende lichtshow vol morele dilemma's
De musical Les Misérables is opnieuw in Nederland te zien, al 125.000 kaarten zijn verkocht. Het verhaal is na anderhalve eeuw nog zeer geliefd en herkenbaar. Nog altijd is het een hels karwei om een goed mens te zijn.

Meer laden

MEEST GELEZEN

Waarom het motto 'geen seks voor het huwelijk' christenen kan beschadigen. 'Je zit continu in een angstmodus'

Kees hoort de hele dag psalmen in zijn hoofd: 'Moet ik dan altijd met geloof bezig zijn?'

Hilde mist aandacht in de kerk voor singles: 'Je voelt druk van de christelijke omgeving'

Aandringen op vergeving bij misbruik in de kerk? Ineke van Dongen zag het vaak gebeuren

Corona-lockdowns dreunen nog na in het onderwijs: scholieren maken vaker ruzie en luisteren slechter

Sopraan Francis van Broekhuizen: 'Ik heb een kinderlijk geloof. Dat komt steeds weer boven'

Harde woorden bij een interkerkelijke domineesschool op de Oudezijds Voorburgwal

Hoe de coronapandemie de jonge generatie heeft ontwricht: 'Ze zijn het ondergeschoven kindje'

MEEST GELEZEN

Lees het liveblog over de verkiezingen terug • ChristenUnie halveert in nieuwe prognose Eerste Kamer

Als ze tegelijk naar bed gaan, weet zij hoe laat het is

Deze kerken groeien juist door corona. 'Voor het eerst in lange tijd zit de kerk weer bomvol'

Waarom het motto 'geen seks voor het huwelijk' christenen kan beschadigen. 'Je zit continu in een angstmodus'

Welke partijen zijn in jouw woonplaats en provincie het grootst? Bekijk het in deze uitslagentool

Caroline van der Plas won. 'Mam, realiseer jij je dat je binnen een jaar premier kan zijn?'

Verlies van de ChristenUnie stemt tot nadenken. 'Het perspectief ontbreekt'

Kees hoort de hele dag psalmen in zijn hoofd: 'Moet ik dan altijd met geloof bezig zijn?'

©2023 nederlands dagblad